

MIKROTOPONIMIAI VIZSGÁLATOK

Írta: INCZÉFI GÉZA

Valamely tudományág fejlődését annak differenciálódása mutatja a legjobban. A névtudomány mint a nyelvtudomány ága így differenciálódott a személynevek vizsgálatával foglalkozó *antroponimiára* és a föld, a víz stb. megnevezéseit vizsgáló *toponimiára*. A magyar névtudományban magyar terminus nem terjedt el általánosan, talán az elsőre a *személynévtan*, az utóbbira a *földnévtan* vagy *helynévtan* volna alkalmas, de az említett nemzetközi terminusok használata sem volna helytelen. A toponímia tudományát újabban mind több külföldi szerző bontja két részre: *makrotoponimiára* és *mikrotoponimiára*. [1] A makrotoponímia a településneveket, nagy területek (világrészek, országok, tartományok, hegyek stb.), nagy vizek (tengerek, tavak, folyók) neveit vizsgáló tudomány, a mikrotoponímia ezzel szemben a települések bel- és külterületének neveivel foglalkozik. E nevek nyilvánvalóan más tudományok (pl. biológia) terminusainak analógiájára keletkeztek (vö. mikrobiológia). E két terminusnak inkább gyakorlati értéke van, hiszen például a nagy területet jelölő nevek és határnevek között alapvető elvi különbség nincsen, csak bizonyos eltérés a kétféle névtípus jellegében és ezek tudományos felhasználásában állapítható meg. A makrotoponímia névanyaga a mikrotoponimiákhoz képest nagy részben jobban elszakadt már a köznévi megnevezésektől, alakja állandósult, zárt; de ez sem érvényes minden széles körben ismert névre, hiszen olyan is van közöttük, amely a jelölt területre vonatkozó valóságos (mai vagy régebbi) információt tartalmaz (pl. *Tölgyes*, *Sárospatak*). Leginkább a zárt alakú, széles körben (leginkább az ország egészének lakossága által) ismert neveket tárgyalja a makrotoponímia, amelyek településtörténeti tanulságok levonására is hasznosíthatók. Egy település vagy kisebb tájegység részletezőbb megnevezésére szolgáló nevek a mikrotoponímiai kutatás körébe tartoznak. Régebbi szakmunkák a településneveket állították szembe a „dülőnevek”-kel (a német szakirodalom a *Siedlungsnamen* és *Flurnamen* terminust használja) [2], mert elsősorban a településnevek dolga foglalkoztatta a kutatókat, a dülőnevek sajátos elméleti kérdései iránti érdeklődés csak későbbben támadt [3], majd a névtudomány további fejlődése következtében válik szükségessé a két névtípus megkülönböztetése. Kutatásaim közben merült fel bennem a települések határában élő (és szűkebb használati körű) nevek összefoglaló megnevezésének szüksége, és ennek a fogalomnak a jelölésére dolgozataimban [4] a *határnevek* terminust használok megfelelő ellennév nélkül, de figyelembe veszem, hogy a települések határában is vannak olyan jelentősebb földrajzi alakulatok, amelyek a makrotoponímia körébe tartoznak (pl. egy hegyvonulat, jelentős tó, folyó stb.). Mivel ezek az új nevek a kisebb és nagyobb földrajzi alakulatokat jól elkülönítik, ezért helyeslem (magyar név híján) a makro- és mikrotoponímia terminusoknak a magyar névtudományban való használatát.

1. A mikrotoponímia körébe tartozó nevek (különösen a határnevek, de egyes településnevek is) a köznévi megjelölésekhez (amelyek alapjukat képezik) hasonlóan a

mai ember számára a területről valamilyen információt tartalmaznak, amely a tulajdonnévi individualizációt (neveinknél a lokalizációt) segíti. [5] A tulajdonnevek (köztük a földrajzi nevek) jelentéstartalma nem alapvető sajátása e szófajnak, sőt a jelentés nélkülieket tekintik igazi tulajdonnévnek: „Man hat ... dasjenige als das „ideale“ Proprium angesprochen, dass als reines Identifikationszeichen frei ist von jeglicher inhaltlicher Motivation.” [6] Azonban határneveink között olyan nagy számban vannak köznévi értelemben jelentéstartalmú nevek, hogy jelentés szerinti vizsgálatauk teljes mértékben indokolt. A név információja a jelölt területről sokféle lehet. Nem kevés azoknak a neveknek a száma, amelyek valóságos (reális) információt tartalmaznak. Például a Szeged környékén élő *Hosszú, Széksóstó* nevek (Szeg. 38, 86) egy hosszán elnyúló szántót, illetőleg egy szikes tavat jelölnek. E neveknek a köznevekkel azonos értékű reális információja ellenére azért lokalizálhatnak (individualizálhatnak), mert a név információja azon a tájrészen nem a megszokott, gyakran előforduló, tipikus, hanem egyedi, *atipikus*, feltűnő. E nevek lexikai tekintetben is egyediek azáltal, hogy a sokféle, lehetséges köznévi megformáltsággal szemben bizonyos állandóság jellemző rájuk. Azonban a lexikai állandóság nem okvetlenül örök életű, hiszen a kihalt toponímiai elemet újabb várhatja fel a köznévi szóhasználatot követve, majd az állandósul egy időre vagy véglegesen. Ha egy fogalom jelölésére új közszo vagy szóképző elem terjed el, akkor a határnevekre is kihat a változás, mert nem szigetelődnek el a köznevektől teljesen, de az információban nem történik változás. A. BACH [7] a határneveknek a köznevekkel való szoros kapcsolatát azzal magyarázza, hogy a községek hivatalai hosszú időn át nem foglalták írásba e neveket, és a „bürókrácián” kívüli létükben szabadabban fejlődhetek. Ehhez még hozzáfűzhetjük, hogy határneveink közül ma is jobbára csak a hivatalos „dülőneveket” örökítik meg, a határban élő többi név ezért szabadon fejlődhet. Ezzel magyarázható, hogy határneveink között sok változó elemű név található gyűjteményeinkben. A szőlőskertet a *-szőlő* alapelemű nevek jelölték: *Diófásszőlő, Gunyhószőlő* (M). A XVIII. században terjedt el Makón a *hegy* szó a szőlőskertek jelölésére (bizonyára más szőlőtermő vidékről), és ettől kezdve neveinkben lexikai változást észlelünk: *Bánomhegy, Szardicsihegy* (M), a *szőlő* elem a toponímia nyelvéből kiesik. Ugyanezt észleltem a kocsmák megnevezésében; a régi *korcsma* szót kb. 1800-tól a divatos *csárda* váltja fel neveinkben, de mindkét elem egyideig még egymás mellett él változatként: *Kaparáfi Korcsmárosnéja* (1804) — *Kaparáfi Csárdába* (u.akkor); *Réti korcsma* (1790) — *réti csárdába* (1795). A *hajlat* köznevet a *hajlás* váltja fel a Makó környéki nevekben, mert e szó *-at* képzős származéka elavult (8), helyébe az új képzős származék lépett, *Deszky nagy hajlati sziget* (1851) — *Deszki Nagy hajlási Sziget* (1857), *Deszkihajlás* (mai adat); *Csipkésihajlat* (1843), *Sörházihajlat* (1849), de az *-ás* képzős név már 1774-től előfordul: *Nagyhajlásbul*, ezért úgy látszik, hogy a *hajlás* és *hajlat*-tal alkotott nevek a XVIII. század 40-es éveiiig voltak egyaránt használatosak, majd ez utóbbi kihalt. Ezekben a példákban tehát az információ változatlan maradt, csak a lexikai megformáltság módosult a közszo használat hatására.

A területre vonatkozó információ a nevek nagy számánál már csak *történeti* annak következtében, hogy a név tartalma keletkezésének idejéből való állapotot rögzített: *Eperjes, Fertő, Gyékényes* (Szeg. 26, 30, 34) ma egyaránt szántó (illetőleg részben szikes legelő, időszakos vízállás) nevei, de keletkezésük korában eprest, mocsaras, ingoványos, illetőleg gyékényt termő területet jelöltek. Az információnak a jelölt terület jellegzetességénél gyakran állandóbb volta teszi neveinknek ezt a csoportját a történeti földrajz, település- és gazdaságtörténet stb. számára olyan értékessé. Az sem ritka azonban, hogy a már történeti információt tartalmazó név

mellé ugyanannak a területnek a megnevezésére új, mai információt tartalmazó név keletkezik, és ezek együtt is élhetnek. A Szeged környéki *Fehértó* (Szeg. 29) információja már történeti (a tó partján kivirágzó fehér sziksó már nem észlelhető), és a tó egyedüli jellegzetessége, hogy fontos haltenyészetet létesítettek benne. Ennek a következménye, hogy elég széles körben *Halastó* neve is hallható a környéken. E nyelvi alakulatot e tájon való egyedüli léte és egy helyre lokalizáló képessége alapján tekintjük tulajdonnévnek [9]. De a névnek individualizáló értéke csak a közeli tájon van, a távolabbi ember számára nincs egyedi tartalma, hiszen távolabb több halastó is van.

A nevek információjának egyedi jellegéből következik, hogy a névadás alapja elég gyakran olyan természetű, amely e karakterisztikum egyedi meglétét feltételezi. Tápén a *Gyöngyös* nevű hely (Szeg. 35) a gyöngytyúkok legelője volt, de ez csak akkor lehet individuális értékű név, ha a falu határában más helyen nem legeltettek ilyen szárnyasokat. Ez azt jelenti, hogy a nevek egy csoportjának (nem is kevésnek) *negatív információja* van: ez a tartalom a tájegységnek csak egyetlen területére vonatkozhat, másutt azonos jellemző vonású terület meglétét kizárja. Ilyen névnek tekintem Algyő határában, a Tisza bal partján, a levágott Tisza-kanyar (Holttisza) övezte terület *Nagyfa* nevét. A névadó egy magányos nagy fa volt, amely a névadás alapjává vált, és a név hatálya jelöléstágulással a környező területre is áterjedt. A fátlan Alföldön egy magányos fa is lehet névadó: Szegeden *Bencfa*, *Határfa*, *Topolya*, *Soványfa*, *Sövényfája*, *Zöldfás*; Makón *Bukifa*. A felhozott példáim azonban nem azonos értékűek, mert a *Topolya* nevet kivéve mindegyiknek meghatározó eleme is van, amely az alapelem jelölte fogalmat (fa) leszűkíti (*Nagyfa* = csak nagy méretű fa). Ezért a negatív információ e nevekben csak a leszűkített fogalomra érvényes: azon a vidéken nincsen ilyen nagy méretű fa. Ezeket nevezem *szűkített negatív információt* nyújtó neveknek. Ezzel szemben a *Topolya teljes negatív információt* tartalmaz; ilyenek még az Óföldrak határában élő *Bánya*, a makói tágabb határban levő *Csorgó*, *Ér*, *Fok*, *Sík*, *Nyomás* stb., Sövényháza vidékén *Tó*; de már a *Kerekítő* név Ányás környékén csak a meghatározó elemmel bővült név fogalmi tartalmára nézve tartalmaz negatív információt; kerek vízállás nincsen több azon a vidéken. Az előbbi a gyakori a magyar névadásban. De a *Kerek-* meghatározó elemű név élhet ellenpár nélkül is (pl. *Hosszútó*), és a meghatározó elem szerepe csupán egy tulajdonság jelölése a lokalizáció erősítése céljából. Az efféle nevekben a negatív információ mégis teljesnek tekinthető. A nagyobb tájegységgel is számoló, távolabb lakók számára az egytagú (csupán egy földrajzi fogalmat megnevező nevek) nem mindig lokalizálhatók, ezért alakítják ki a távolabb élők ezek helyett a szűkített információjú neveket (*Ér-*) *Dáliér*, (*Sík-*) *Leleisik* stb.

A nevek információjának értékelését tudomásom szerint először V. A. NYIKONOV tárgyalta. [10] Szerinte minél ritkábban fordul elő a valóságban valamely jelenség, annál inkább nevezhető köznévvvel valamely földrajzi alakulat. Felfogását A. K. MATVEEV bírálta [11], és kifogásolta, hogy ezt az elvet abszolutizálja, az információ realitását mellőzte. Ez utóbbi megállapítás azt jelentené, hogy neveinknek nincsen olyan rétege, amely reális szemléleten alapul, ezt pedig a bemutatott elemzések alapján nem fogadhatjuk el. Itt jegyzem meg, hogy a magyar névtudomány a nevek negatív információját jól hasznosította településtörténeti tanulságok levonására. A törzsnevek azon a vidéken találhatóak, ahol nem volt a törzs településhelye [12]. Ehhez hasonlóan a népnévből származó személynevek (pl. *Szász*, *Oláh*) csak más nemzet településhelyén kereshetők. [13] Ezek is negatív információnak tekinthetők.

Az eddigi elemzésem alapján a jelölt tájra vonatkozó információ jellege szerint a tárgyalt határneveinket két csoportra bontom:

a) A mai reális valóságvonatkozású nevek csoportja. Csak ezek nevezhetők atipikusnak, és ezek jelentéstartalmának realitása segíti a legfőbb funkciót, a lokalizálást.

b) Neveink egy csoportjának csak a múltban volt reális jelentéstartalma és atipikus jellege; ez azonban a nevek konzervatív voltának és a jelölt terület változó természetének következtében irreálissá vált. Ezek jelentéstartalommal nem a táj karakterisztikumát jelölve lokalizálnak, hanem egyedi jelentéstartalmat [14] kapcsolnak a tájhoz. Mivel e jelentéstartalom és a táj között ma már csak a név használata közben alakul ki társadalmi úton asszociáció, ezért e jelentéstartalomnak a lokalizálásban való szerepe nem lehet olyan hatásos, mint a valóságvonatkozású nevéké, amelyek a jelölt táj fő sajátosságát jelölik, és e tartalom az objektív valóság köznévi megnevezéseként is elevenen él a közösség tudatában.

2. A mind jobban szaporodó gyűjteményeink tanulmányozása közben olyan névtípusokra bukkanunk, amelyek vizsgálatra érdemesek, mert csak elvétve esett szó róluk eddig (főleg az egyedekről és nem a típusról), vagy nem is említettek a kutatók. Most több gyűjtemény tanulmányozására van lehetőségünk, és ezért valamely névtípusnak több helyről való jelentkezéséről (vagy hiányáról), a típusok megterheléséről és változásairól is adhatnak legalább általános tájékoztatást. A határnevek a köznevekkel a legszorosabb kapcsolatban vannak, és ez a kapcsolat újra és újra megújulhat. Régebbi korok nyelvi alakulataihoz való kapcsolat mellett mai nyelvünk minden olyan szóalkotási módja határnévalkotóként is megtalálható, amelyet a földrajzi nevek szófajisága (főnévi voltak) megenged. Nyelvtanaink a közszavak határkérdései keretében tartják számon, hogy a közösség nyelvhasználatában *ragozott igealakoknak és teljes mondatoknak főnévi használata* állandósulhat a nyelvben. Ez a szófajváltás csak ritka nyelvünkben [15], és e főnevek rendszeren gazdag érzelmi tartalom kifejezői: *mehetnek, félsz; nemulass, szaladj-ide, szaladj-oda* stb. Gyors elterjedésüket szemléletes voltukon kívül kedélyes hangulatuk segíti. [16]

A határneveknek a köznevekkel való szoros kapcsolatának a következményeként értékelem, hogy ragozott igék vagy mondatok is található határneveink között; és ezek megnevezésére a *mondatnevek terminust ajánlom* [17], bár nem mindenben találó e név. Számuk nem nagy (akár a közneveké), de részletes elemzésük alapján kis-számú, mégis elég változatos névrendszer kerekedik ki.

A forrásként szolgáló gyűjteményekben ragozott igealakokat (indulatszókat) és mondatrövidékeket az alábbi helyekről közöltek: Z.: 22, Szeg.: 6, Bl.: 4, H.: 3, M.: 3, Söv.: 3, Km.: 1, Ny.: 1, T.: 1. Nincsen adat: Kal., Dés, Hh., Bo., P., Gy., Dö., Ty., Mp., Sz., K., F., G.

Ezeknek az adatoknak térképre vetítése útján a Tisza tágabb vonalát jelölhetnénk meg e névtípus leggyakoribb előfordulási területének, azonban ezen a területen kívül, sőt a legnagyobb számban Zalában található e nevek, ezenkívül van egy adatunk a Nyárad mentéről is. Ezért nem tarthatjuk e neveket csupán valamely vidékre korlátozódó névtípusnak, hanem sporadikusan sokfelé található típusnak, amely forrásaimban zömmel Zalában és a Tisza tágabb völgyében található. A készülöben levő gyűjteményekben is minden bizonnyal akad rá néhány példa másuttan is.

2. a) Alaki tekintetben e névtípus elég változatos. A legegyszerűbb a csupán ragozott igealakból (indulatszóból) álló név, amely lehet igekötős, olykor tagadószó is állhat mellette: *Gondóta* (Z. 51/37; 53/28; 56/41; 70/43; 71/77; 95/44; 98/18; 247/248; 247/261), *Lebuj* (RR. 167; H. 81), *Neszür(j)* (Szeg. 66: Rosszul termő szőlő), *Tekincs* (Z. 1/44; 25/79; 56/66; 58/50; 62/64; 76/1; 123/29; 210/134), *Értem*, változatai: *Értemen belül*, ~ *kívül*, *Értem mellett* (Hnt. 1944), *Betekincs* (Km. 15),

Unom (Ny. 13). E nevek közül a *Lebuj*, *Nesze*, *Neszür(j)*, *Betekincs* alap-
elemmel is gyakori, és bizonyára ezek az eredeti alakok, amelyek közül több-
nek az alapeleme lekopott: *Lebujcsárda* (H. 81), *Lebujárka* (RR. 167), *Lebuj-
tanya* (Hnt. 1944), *Becsalsárda* (Z. 36/246; a Hnt. 1944-ben: *Becsali*, ~
puszta, ~ *út*, ~ *hegy*), *Betekincsicsárda* (Km. 15), *Betekincspuszta* (Hnt. 1944).
A lekopás útján való rövidülés a névvé válás folyamatának szokásos követ-
kezménye. [19] Néhány igealakon *-i* képzőt találunk, amely játshi képző szerepet tölt
itt be ebben a szokatlan helyzetben (igei alapszón) [20]: *Buki* (M. 247, Hnt. 1944),
Betéri (M. 241), *Lesi* (M. 315), *Nyargali* (Szeg. 66), *Alig-vári* (l. lenn). Az egyiknek
egész névcsaládja alakult ki (*Bukialja*, *Bukifa*, *Bukiköze*, *Bukimajor*, *Nagybuki*,
Kisbuki), és talán a közeli hódmezővásárhelyi határban levő, de másutt is ismert
(Hnt. 1944) régi *Lebuki csárda* név analogiájára alkották a nevet, abból rövidült.
De az sincs kizárva, hogy az út mellett (ahol fekszik a jelölt hely) *Lebuki* nevű *csárda*
volt, abból rövidült a név, és a terület nevévé vált. A *Betéri* és *Lesi* magános nevek,
szócsaládjuk nem fejlődött 1958-ig. Mindkettő kocsmánév volt eredetileg, és
az épület pusztulása után a föld megnevezőjévé váltak. A *Lesi* névre vonatkozóan
ezt bizonyítani lehet, sőt korábbi szerepét is ismerjük képző nélküli alakban. 1780-ban
ezt jegyezték fel e helyről: „a *Less-gödör* melletti csapszékkel” [21], de ugyanabban
az évben (és később is) „*Lesi-kertek*”-ről olvashatunk. [22] Ezek alapján való-
színűnek tartom, hogy a *Les* névvel eredetileg egy leshelyet jelöltek a vadászok, majd
mellette épült kocsmá nevévé vált, utána a közeli kertekre is áterjedt a név. A *Nyar-
gali* név névadási alapja ismeretlen. Ezek alapján ezt a játshi *-i* képzőt a földrajzi
névadásban eredetileg (leggyakrabban) kocsmanevek alkotójaként értékelem. A régi
csárdák, kocsmák neveinek gyűjtését fontosnak tartom, mert ezekben a játshi név-
képzésnek számos formájával ismerkedhetünk meg. Nagyobb gyűjtemények hiányá-
ban csak kisebb anyagon kell e nevek sajátosságait tanulmányoznom.

2. b) Neveink mai alakját figyelembe véve a második csoportot azokból a
nevekből alkotom, amelyek igei állítmányt tartalmazó mondattörédek (tehát a
tagok között mondattani viszony van), de a jelölt terület megnevezetlen. Az ige-
n kívül valamilyen kötőszó, határozószó, határozóragos névszó a név előtagja: *Halesz*;
a földről csak akkor szolgáltattak dézsmát, ha a víz el nem mosta a termést (Söv.
104; l. még a Hnt. 1944 sok adatát). *Miglakom*; erről szóló feljegyzés szerint: „Ha
kített a szerződés, akkor költözni kellett. Ezért járta a keserű mondás: Miglakom,
mig ielek el nem hagyom” (Bl. 18). Két nevünk szójáték azáltal, hogy alapelemük
homonima, mert ragozott igealak és egyben a földrajzi nevekben szokásos építményt
is jelöl; ebben rejlik trefás hatása: *Alig-vár* egy dombos szőlő neve Zalában. A név-
adás népi hagyománya: „A szőlősgazdák a késve érkező fináncokat úgy fogadták,
hogy alig vártuk magukat. A fináncok erre azt mondták, hogy akkor ennek a hegynek
legyen a neve *Alig-vár*” (Z. 226/75). Ha a név útszéli csárdát jelölt, akkor a népi
magyarázat is erre a tárgyra fordul: „Nevét onnan kapta, hogy a tulajdonosának az
volt a szavajárása: alig várom, hogy jöjjön a vendég.” Kár, hogy ez a trefás hatás
háttérbe szorult a földrajzi nevek szokásos fejlődése során, mert több differenciációja
keletkezett: *Alig-vári-mezsü* (Z. 193/157; 226/75; 260/96 stb.); ~ *csapás* (Z. 193/165),
~ *hegy* (Z. 233/26, 226/75); ~ *szőlőhegy* (Hnt. 1944); ~ *kút* (Z. 198/81); ~ *major*
(Z. 198/11); ~ *tanya* (Hnt. 1944). Személyragos alakban: *Aligváromtelep* (Hnt. 1944).

Ennek a névtípusnak a képviselője a *Vigan-vár* név is (Z. 74/39), bár a gyűjtők
nem közöltek vele kapcsolatban a név eredetére vonatkozó néphagyományt. Itt jegy-
zem meg, hogy e néphagyományt nem értékelem túlzottan, de véleményem szerint
egészen újkeletű nevekről lévén szó, figyelembe vehetjük. Természetesen azzal is

számolnunk kell, hogy valamely név mai alakját a népetimológia alakította, esetleg más eredetű, *Vizi-malom* (< Vízy szn., Z. 33/1 11). Így felderíthettem a Szeged vidéki *Mászfőhőgy Mászhőgy* névről (Szeg. 60), hogy a meghatározó elem a *Mász* családnévből származik (1887: *Mász Ferencz* hegy). Erre a családra ma Szőregeren bukkantam rá. Ezért a név változatai közül a másodikat kell eredetinek tekintenünk, az első ezzel szemben népetimológiás, tréfás, gúnyoros változat. Jelentéssel bíró családneveink tárgyköre olyan széles körű, hogy csak alapos vizsgálat után lehet valamely földrajzi név meghatározó elemét köznévi eredetűnek minősíteni. Példaként felhozom, hogy az ásatthalmi (a szabadkai út menti) *Ládató* név meghatározó eleméről később derült ki, hogy benne a régi *Láda* család neve rejlik (1822: *Láda Gergelynek*, a Csanádi Püspökség Levéltára 1826/25, 74), de a zalai *Fonnyatkereszt* (Z. 3/57) és a *Cszima-gödör* (Z. 15/24) név előtagjának személynévi eredetéről is csak a gyűjtő jegyzetéből szerezhetünk tudomást. Teljes mondatból áll a *Hajtamuszáj* név, amely mellett *Alsómuszáj* és *Felsőmuszáj* is él Jászberény külterületén (Hnt. 1944), mások: *Fogadjisten*, *Istenhozott*, *Istensegits*, *Istenvelünk* (uo.).

2. c) A harmadik csoportba sorolom azokat a neveket, amelyeknek mindig van földrajzi fogalmat jelölő meghatározó eleme, és ezzel a név valóságvonatkozású. Szép költői nevek közöttük, ezért nem véletlen, hogy a Rétközben található (és bizonyára másfelé is meglevő) *Török-szakad-csárda* nevet Jókai „Egy magyar nábob” című regényében is felhasználta (RR. 46). Alaki szempontból aszerint különíthetők el e nevek, hogy igealakjuk jelentő, felszólító vagy feltételes módban van. A két előbbi gyakoribb, feltételes módú alakra alig van példa: *Alhatnámsziget* (RR. 26) — Jelentő módú nevek példái: *Gondóta-alja* (Z. 56/47) és *Gondótai-út* (Z. 52/29, 95/41); *Kapta-falu*; néphagyomány: lakóit csúfolták e névvel, mert úgy kapták (Z. 63/57), *Látomhegy* (Z. 56/89), *Teremhegy* (Bl. 24), *Tátomhegy*, *Tátompuszta* (Hnt. 1944); *Meglakhatszállítás* (uo.). Felszólító módú igealakok több nevünk alkotói: *Fuss-patak* (Z. 56/13, 71/70), *Gyere-haza-telek* (Z. 126/28), *Nekeresdmajor* (Hnt. 1944); *Nelásdpuszta* (uo.), *Hála-Isten-part* (Z. 42/40. igealakja kiesett; nagyon meredek oldal, amelyre igen nehéz fölkapaszkodni, állapítják meg a gyűjtők); *Hálaistendomb* (Hnt. 1944) nevünkben megrövidülve. *Adjisten*, *Adj-istenüti szállások* (Hnt. 1944), *Betekincspuszta*, *Nelásdpuszta* (uo.). A *Török-szakad csárda* (RR. 46) nevünkben a meghatározó elem mellérendelő összetétel, de ez már közszóként is él. Még ide kívánkozik (bár nem azonos a szófaji összetétele) a *Tőled-hegy* név (Z. 186/30) azon az alapon, hogy a meghatározó elem ragozott alak.

A mondatneveknek általában erős *hangulati hatásuk* van, és az érzelemfelidezésnek leginkább a név fogalmi tartalma a forrása. Azonban a nevek természetéből következik, hogy hosszú időn át fennmaradnak, a névadás eredeti hangulati alapja feledésbe merül, és ezért eredeti hangulati hatása mérséklődik. Ugyanezt észleljük akkor is, ha a név funkciójában változás történik, például kocsmánévből a környező föld (esetleg tereptárgy) nevévé válik jelölésátvitellel. E hangulati változással néha alakváltozás is együttjár, a név megrövidül, és ezzel az eredeti jelentést már nem közvetítheti a név. A névadás eredeti hangulati alapja már ismeretlen (legalábbis nem közlik a gyűjtők), ezért csak a szokatlan nyelvi megformáltság a tréfás hangulat keltője a *Látom-hőgy* (Z. 56/89), *Terem-hegy* (Bl. 24), *Fuss-patak* (Z. 186/30), *Gyerehaza-telek* (Z. 126/28), *Kezircsökölom utca* (H. 55) neveknek, de a jelölt területekre jellemző, hogy hozzá asszociált egyedi jelentéstartalmat már nem közvetítenek, az feledésbe merült. A *Kaptafalu* a gyűjtők feljegyzése szerint (Z. 63/57) falucsúfoló, tehát a tréfás-gúnyos hangulat tárgyi alapja ismert. De a *Buki* rövidült névben továbbélő *Lebuki* csárdanévv már elvesztette eredeti hangulatát e változással együtt, mivel a hangulat forrásától

(a csárdától) elszakadt. Eredeti hangulatát elvesztheti valamely név akkor is, ha továbbra is azt a földrajzi objektumot jelöli, de eredetibb pejoratív (obszcén) tartalmának tudatosulását rövidülés útján gátolták. Zala megyében egy szántó neve *Ébgonduta* (Z. 22/54), egy másiké *Ébgonduta-rét* (Z. 140/31). E területen többfelé előtag nélkül él a név, azért eredeti pejoratív hangulata ezeknek már nincsen meg: *Gondota* (pl. 51/37, 52/28 stb.). A névadás alapja ismeretlen, de két azonos nevű vízjárta terület néphagyománya, hogy sokat kellett azon gondolkodni, hogy mikor lehet rajta dolgozni, lement-e már róla a víz (Z. 247/248; 247/261). Ismeretlen a névadás alapja *Nesze* nevünknek is Máriapócsón (T. 142—3), de Makón teljesebb alakban van meg, és az eredeti néphagyomány kapcsolódik hozzá: *Nesze p...-csárda*: rossz nők jártak oda régen (M. 337). Hajdúböszörményben is kocsmánév, amelynek teljes és rövid formája változatként él (H. 26,89). — A rövidülés útján „megszelídült” tartalmú név azonos eredetére (és eredetibb alakjára) abból lehet következtetni, hogy ez is kocsmánév volt, de megrövidült. Az eredeti obszcén tartalom feledésbe merült, és új népi magyarázat is kapcsolódott a névhez: „A *Nesze* nevet pedig onnan kapta, hogy amikor a tolvajok nem fizettek és a kocsmáros kirte a bor árát, azok ütlegekkel fizettek és közben mondták... nesze, nesze” (uo. 143); a névadás alapja ismeretlen számomra a nagyhalászi névben: *Neszehid* (Hnt. 1944). Ezzel egy mondatnév fejlődésének három ütemét mutattuk be: 1. a név valóságvonatkozású; 2. a jelölt objektum változása után az obszcén tartalom és hangulat mellőzése céljából a név megrövidül; 3. a rövidült név jelentéstartalmához igazodó új népi névmagyarázat kapcsolódik.

3. Csak kevesebb határnevünkben találjuk a *kicsinyítés-becézés* fogalmának nyelvi kifejezését. Ez a névalkotási mód más nyelvekben közkeletű, különösen a szláv névtudomány tart számon számos becéző névképzőt és névtípust. Névtudományi szemléletű elemzésünkben csak azokat a kicsinyítő-becéző képzőket vehetjük figyelembe, amelyek névalkotók. Ennek a megállapítása azonban nagyon nehéz, csak néhány névnél jár sikerrel. A magam gyűjteményeiben néhány levéltári adat kétségtelenül igazolja, hogy a kicsinyítő képző (-ka) névképző; 1734: „*Halászká* névű Telek egészen *Halász Gergelyt* és *Györgyöt* örököszen illeti”, 1740: „az ősi *Halászká* nevű Telekemet ... megh bizonyíthatom, hogy az öreg *Halász György* birtokában volt ... *Rákóczý Haborujában* ... *Atyám Halász György* annak a ... földnek az *Diát* az *Töröknek* 28. Tall. le tette” (aláírója *Halász Ferencz*). Ilyen névalkotó kicsinyítő képző van SZABÓ T. példájában: a *Szent János templom* vagy a *Szent János mezeje* név megrövidülve -ka kicsinyítő képzőt vesz fel megállapítása szerint: *Szent Jánoska* (MNny. II, 86). A nevek állandóságának hiányával magyarázható [23], hogy régi nyelvünkben névalkotó képzőcserére is van példa: *Kengelus*, ma: *Kengyelecske*. [24] A kicsinyítő képzők névalkotó voltának megállapítása azért jár nagy nehézséggel, mert a patronym földrajzi nevek személynévi eredetű tagjai amúgy is képzetek lehetnek már személynévi szerepükben (pl. *Jankó*, Sz. *Marcsa*, uo.; *Ivánka* Szeg. 40), viszont nagyon kevés köznévi eredetű példát találtam a sok gyűjteményben, holott ezekről lehetne nyilvánvalóan a képző névképző szerepét megállapítani: *Vögyiske* (Z. 126/43), *Tócska* (Hnt. 1944). Az a megfigyelésem, hogy a közneveken a kicsinyítést-becézést gyakrabban a *Kis* (stb). meghatározó elemmel fejezzük ki, például *Kis-rét* (Z. 127/25), *Picike-kút* (uo. 138/55). Ide azokat a példákat sorolom, amelyeknek nincsen ellentétes értelmű ellenpárjuk (Nagyrét), ezért ezekben a meghatározó elem szerepe nem az ellentétes tulajdonságú földdel való szembeállítás, hanem csak a jellemző tulajdonság kiemelése, nyomatékos tétele. E nevekben ellentétes jelentéstartalmú meghatározó elemek is kerülhetnek egymás mellé ilyen módon: Zalaiban egy erdő neve *Nagy-erdő* (Z. 100/29), mellette egy kisebb erdő megnevezése a nagyobb

erdő szemléletén alapul: *Kis-nagy-erdő* (Z. 100/35 = az ismert Nagy-erdő melletti kis erdő). E meghatározó elemek nagyon hasonlítanak a költői jelzőkhöz [25] abban, hogy szemléleti, hangulati elemmel gazdagodik a név, itt azonban a név funkcióját, a lokalizálást is segíti az ilyen természetű meghatározó elem. A kicsinyítő-becéző képzőkkel ellátott patronymiakon e hangulati funkció mellett megkülönböztető értékük is van, mert a család több birtoka közül a kisebbiket jelölték: *Halászska* a *Halász* család kisebbik földje volt, mert a nagyobbik neve *Halászhegy* (Szeg. 36), más patronymiakon bizonyára a szegénység gúnyoros-tréfás jelölője: *Ivánka* (Szeg. 40): az *Iván*-családnak csak ilyen kevés a földje.

Gyűjteményeinkben található kicsinyítő-becéző képzős származékneveket áttekintve az ötlük szemünkbe, hogy a köznévi eredetű nevek jóformán csak *-ka*, *-ke* és *-cska*, *-cske* képzővel vannak ellátva: *Hódoska* (Hnt. 1944), *Lóka* (Z. 175/57), *Uccika* (Z. 154/7); *Kertecske* (Hnt. 1944), *Lucska* (G. 141), *Tócska* (Hnt. 1944), *Vőgyicske* (Z. 126/43). E képző a patronymiakon is megtalálható elég sok példán többfelé a nyelvterületen: *Abránka* (Hnt. 1944), *Jámborka* (Szeg. 40), de a legtöbb (csak a patronymiakat tárgyalva) példát SZABÓ T. ATTILA mutatott be a nyelvterület különböző vidékeiről: *Pannika* (Sza. 90), *Urbánka* (uo.), *Antalka* (uo.), *Lázárka* (uo), *Pétörke* (uo.); még szentnév is gyarapodott ilyen módon: *Szent Jánoska* (uo. 86). E képzővel ellátott patronymiakon kívül másokon igen változatos és sokféle származéknevet mutatott be a szerző (Sza. 90): *-cs*: Petőcs; *-i*: Biri, Bandi; *-kó*: Jankó, Palkó; *-csa*: Marcsa; *-ca*: Bódica, Gyurkuca stb. E származéknevek egy rétegének sokféleségéről az a véleményem, hogy ezek a gazdag népi és régi magyar becéző személynév-képzés képviselői, nem pedig képzett földrajzi nevek. Tehát a becéző képzős személynév-nevek váltak földrajzi névvé, és ezért pusztá személynévi eredetű földrajzi neveknek tekinthetők. Ezzel szemben a *-ka*, *-ke* és a *-cska*, *-cske* képzővel alkotott származékokat (köznévi és személynévi eredetűeket egyaránt) tekintem a legtermékenyebbeknek a földrajzi nevek e kis csoportjában.

4. Határneveink között szórványosan a többesszám jelével ellátott névtípus is él. Ezek egy része személynévi, más pedig köznévi eredetű. A személynévből származók gazdag alaki típusrendszerét SZABÓ T. ATTILA mutatta be [26], a köznévi eredetűeknél nálunk nem foglalkoztak. Éppen ez késztetett arra, hogy az újabban sokasodó gyűjteményeket átvizsgáljam, és a többesszám jelével ellátott nevek típusait és szerepét a névadásban bemutassam.

A külföldi névtudományi munkákban a nevek alaktanát tárgyaló fejezetekben foglalkoznak a névtípussal, sőt a nevek rendszerében levő helyük meghatározására is törekszenek. A német szakirodalomban A. BACH [27] úgy foglalja össze a kutatók véleményét, hogy közbeeső helyet foglalnak el a személynévek és köznevek között azáltal, hogy a helyet az ott tartózkodó személyről nevezik el. Ez természetesen csak a személynévi eredetű nevekre vonatkozik. Ezzel lényegében ugyanolyan szerepet tulajdonít a nevek e csoportjának, mint amelyet a magyar pusztá személynévi eredetű földrajzi nevek sajátosságaként ismer el a külföldi szakirodalom is. [28] A szláv névállományban a személynévek a többesszám jelével gyakran válnak földrajzi névvé. A köznévi eredetűek a többesszám jelével leginkább a hely lakóit jelölik foglalkozásnevekből és népnevekből alakult földrajzi nevekkel. [29]

A magyar nevekben a többségi fogalom vonatkozhat a névadóra és a jelölt területre egyaránt. A többségi fogalom alaki kifejező eszköze változatos: Az általános *-k* többesjel egymagában, utána következő *-é* birtokjellel vagy az összefoglaló nevet alkotó *-ék* képző részeként fordul elő a határnevekben. Igen kevés példán a több tagból álló név *-ék* képzős meghatározó eleme mellett az alapelem *-i* jellel van ellátva

(*Minyukucék mezejei*, Sza. 120). A több tagból álló határneveken a *-k* többesjel állhat a meghatározó elemén (*Bokákkert*, F. 55), vagy az alapelemén (*Bánfy gyepék*, Sza. 100), egy példán mindkét tag *-k* többesjellel van ellátva (*Lukácsokkertyek*, Ny. 19). Az *-i* többesjel csak a köznévi eredetű alapelemen található (*Gál körtefái*, F. 62), de ez a típus *-k* jellel is előfordul (*Mátyás tók*, Sza. 100).

E többesjelek (*-k*, *-i*) szerepe elég változatos határneveinkben. A *-k* többesjel leggyakrabban személynévi eredetű elemhez járul, és egymagában (*Kovácsok*, Sza. 93) vagy az *-ék* képzővel (*Benedekék*, *Mónár Pistáék*, Sza. 93, 94) a tájrész (földrajzi alakulat) egykori több birtokosát, művelőjét, ott lakó családot, közösséget (*Ballák ucca*, Sza. 101; *Tímárok utcája*, M. 405) összefoglalóan nevezi meg. Az elemek viselkedésében bizonyos eltérést észleltem, mert a többesszámú személynévi eredetű tag után az alapelem személyrag nélküli is lehet (*Bertákkert*, F. 55), de a köznévi eredetű meghatározó elem után az alapelem mindig személyragos (*Cigányok háza*, F. 55). A birtokló személyeket leggyakrabban családnevükkel jelöljük neveinkben, de olykor a névadó közösség egyik tagja teljes nevének (család- és keresztnevének) kiemelésével (annak képviselőjeként) jelöljük a birtokló közösséget (*Nemes Balázsok tója*, Sza. 121).

A köznévi eredetű tagokból álló nevek *-k* többes jelével több összetartozó, hasonló részterületet (tagolt, osztott tájrészt), több azonos jellemző tereptárgyat, birtoklástörténeti szempontból összetartozó földet stb. jelölnek: *Csüreskertek*, (Ny.² 40), *Feketék* (Ny.² 40), *Fenyőfák* (F. 61), *Kaszálások* (F. 66), *Hosszúnyilak* (Ny.² 11), *Véckéregjárók* (Ny.¹ 9).

A többesszám jelével ellátott nevek két nagy csoportja különül el:

1. *A birtoklásra való utalás nélküliek*, amelyek vagy a több birtokost vagy a terület tagoltságát jelölik többes jellel.

a) Több birtokos tulajdonnévi megnevezése a *-k* többes jellel vagy az *-ék* képzővel történik.

A *-k* többes jellel ellátott neveink száma elég nagy: *Bacók* (Sza. 93), *Becők* (uo.), *Bedők* (uo.), *Donátok* (uo.), *Györgyek* (uo.), *Kelemenek* (uo.), *Kondorok* (F. 68), *Kovácsok* (Sza. 93), *Márták* (Szeg. 60), *Sándorok* (Sza. 93), *Vargák* (uo).

A birtoklásra való nyelvi utalás nem található az *-ék* képzős összefoglaló nevekben sem, amelyek egy birtokló (megmunkáló) közösség nevével jelölik a táj egy részét. E típusnak a többesszámú alakulatok közé való sorolását az teszi indokolttá, hogy e képző eredete szerint az *-é* birtokjelből és a *-k* többesjelből tevődik össze, és gyűjtőnév jellegű, amely a megnevezett személlyel együvé tartozó közösséget (tehát többségi fogalmat) jelöl. [30] Az *-ék* képző család- és keresztneveken fordul elő: *Bakóék* (Sza. 93), *Benedekék* (uo.); *Nagy Benedekék* (uo. 94), *Birta Ferencék* (uo.), *Mónár Pistáék* (uo.). E típusra az összes adatokat SZABÓ T. ATTILA tárta fel, és erdélyi forrásokból valók. Ezideig más adattárban nem bukkantam rá. E nevek funkciója teljesen megegyezik a puszta személynevekből állókkal abban, hogy nem a földet (tájrészt) jelölik, hanem a birtokló, dolgozó emberi közösséget, amelynek nem állandó a helye.

b) Külön csoportot alkotnak azok a köznévi eredetű nevek, amelyek több hasonló tagolt, azonos részegység, tereptárgy megnevezései, tehát a földrajzi fogalom neve viseli a többesjelt: *Alszei szőlők* (F. 78), *Bórzjukak* (Ny.¹ 10, Ny.² 40), *Felsőszőlők* (F. 78), *Fenyőfák* (F. 61), *Gyepük* (F. 63), *Hosszú földek* (F. 65), *Hosszúnyilak* (Ny.¹ 11), *Kaszálások* (F. 66), *Kenderesek* (Ny.¹ 7), *Középszőlők* (F. 18), *Nyilak* (Ny.² 12, 40), *Padak* (Ny.² 40), *Pusztaszőlők* (F. 78), *Szőlők* (F. 77), *Tók* ~ *La tauri* (Do. 45), *Tókák* (Z. 123/77, 163/40, 132/21, 216/82), (szerkezetei: *Tókáki-*

oldal, Z. 58/76; Tókáki-rét, Z. 216/83), *Véckérezárók* (Ny.¹ 9), *Fórasoknál ~ La izvoara* (Do. 46).

E névcsoport futólagos áttekintése alapján is feltűnik, hogy a viszonylag sok vidékről, a nyelvterület különböző tájairól szóló gyűjtemények közül csak négy helyről közöltek adatot e típusra: Felsőörről és Zalából, az erdélyi Nyárádmentéről és a dobokai völgyből. Ezek a nyelvterület két szélén vannak, de annak a kimondására nem vállalkozhatom, hogy csak itt él e típus, mert az újabb gyűjteményekből másuttan is előkérülhet. A forrásokban levő adatoknak ez a csoportosulása azonban feltűnő és figyelemre méltó.

2. *A birtoklásra utaló nevek* a többesjel mellett *-é* birtokjellel vagy birtokos személyraggal fejezik ki e viszonyt, és csak kevés példa van a köznévi eredetűekre, a viszony természetéből következően e neveknek majd mind van személynévi eredetű tagjuk.

a) *Köznévi eredetű az Erdőkalja* (F. 60) nevünk, de gyakoribbak a népcsoportot jelölő köznévi tagot tartalmazó nevek, amelyek azonos értékűek a személynévi eredetűekkel abban, hogy személyt jelölnek (*Cigányok háza*, F. 55).

b) *A személynévi eredetűek* típusrendszerét SZABÓ T. ATTILA mutatta be dolgozatában [31], ezért más vidékek példáival tetézem itt, ha van rá adat. Ellenkező esetben csak egy példát közlök a szerző gyűjteményéből.

Néha csak az alapelem található személyraggal és többesjellel (*-i*) ellátva: *Gál kőrtefái* (F. 62), *Jankó gödre* (Sza. 107), de gyakoribb a többesszámmal ellátott személynévi eredetű tag.

Kevés számú nevünk a személynéven *-é* birtokjellel fejezi ki a birtoklást: *Borsoké* (Sza. 94), de általánosak a birtokos személyragos alapelemű nevek: *Adorjánok hegye*: (F. 48), *Ambrusok utcája* (Sza. 119), *Ballák tója* (F. 51), *Bartalisok utcája* (Sza. 119), *Bófok fenyvese* (F. 54), *Bucsok réve* (Sza. 119), *Dongók lankája* (F. 59), *Gerütsök völgye* (F. 62), *Jankók harasztya* (F. 64), *Kozmorok árka* (F. 69), *Lacik árka* (Sza. 119), *Nagygyörgyök uccája* (M. 412), *Rácok hegye* (F. 75). SZABÓ T. ATTILA példái a nyelvterület széléről valók (Erdélyből és Ny-ról: Sopron, Somogy, Vas, Zala megyékből; É-ről a régi Bars megyéből) ezekhez csatlakozik a feltűnően sok nevem Felsőrből, de a makói adat egymagában áll a nyelvterület közepén. Még megemlítjük, hogy a két tag régi és nyelvjárási szerkezetben is lehet: *Lukácsokkertyek* (Ny.¹ 19)¹ Ez a típus kiegészülhet keresztnévvel és újabb köznévvvel *János Antalok völgye*—*János Antalok völgye pataka* (Sza. 120); vagy a többesszám jele személyt jelentő köznévhöz is csatlakozhat (*Pál fiak kerte vége*, Sza. 121).

Birtoklásra utaló személyragos név az *-ék* képzős személynév után is állhat: *Gergelyék mezeje* (Sza. 120), és ez a típus is bővíülhet keresztnévvel: *Samó Petiék mezeje* (Sza. 121); az egyeztető szerkezetre ebben a típusban is van példa: *Mihályék szállójuk* (Sza. 119).

FORRÁSKÉNT HASZNÁLT GYŰJTEMÉNYEK

INCZEFI GÉZA, Szeged környékének földrajzi nevei. Bp. 1960. NyelvtudÉrt. 22. Szeg. — Uő., Sövényháza és vidékének földrajzi nevei. SzTF. Évkönyve 1958. 83—153. Söv. — Uő., Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata. Makó környékének földrajzi nevei alapján Budapest 1970. M. — Zala megye földrajzi nevei. Zalaegerszeg, 1964. Szerkesztette Papp László és Végh József. Z. — SZABÓ T. ATTILA, A személynévek helyneveinkben, I. a 26. jegyzetet, Sza. — MEZŐ ANDRÁS, A bak-

talórántházi járás földrajzi nevei. Nyíregyháza, 1967. *Bl.* — KISS LAJOS, Régi Rétköz. Akad. Kiadó, Bp. 1961. *RR.* — SZABÓ T. ATTILA, Kalotaszeg helynevei. Kolozsvár 1942. *Kal.* — DR. SZABÓ T. ATTILA, Dés helynevei. Turda. 1937. *Dés.* — H. FEKETE PÉTER, Hajdúböszörmény helyneveinek adattára. Bp. 1959. *H.* — KAKUK MÁTYÁS, Kunszentmárton földrajzi nevei. Szolnok, 1965. Szolnok Megyei Múzeumi Adattár 2. *Km.* — REUTER CAMILLO, Hosszúhetény község földrajzi nevei. Pécs, 1968. MTA Dunántúli Tudományos Intézete. Közlemények 3. *Hh.* — SZABÓ T. ATTILA — †GERGELY BÉLA, A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei. Kolozsvár, 1945. *ETI. Bo.* — SZABÓ T. ATTILA, Gyergyói helynevek. Bp. 1940. Az egyetemi Magyarságtudományi Intézet kiadása. *Gy.* — SZABÓ T. ATTILA — †GERGELY BÉLA, A dobokai völgy helynevei. Kolozsvár, 1946. *ETI. Do.* — BENKŐ LORÁND, A Nyárádmente földrajzi nevei. Debrecen, 1950. Különnyomat a Magyar Népryelv VI. kötetéből. Ny.^{1.} — BENKŐ LORÁND, A Nyárádmente földrajzi nevei. Bp. 1947. MNyTT.Kiadványai 74. szám. Ny.^{2.} — K. SZOBOSZLAY ÁGNES, Felsőnyárád földrajzi nevei. MNyj. X, 105—113. *Fny.* — DEBRECZENI ILONA, Tyukod földrajzi nevei. MNyj. XI, 75—9. *Ty.* — JAKAB LÁSZLÓ, Máriapócs földrajzi nevei. MNyj. XII, 167—173. *Mp.* — PAPP JÓZSEF, Tiszacsege földrajzi nevei. MNyj. XIII, 135—144. *T.* — S. VARJÚ ANNA, Kömörő földrajzi nevei. MNyj. XIV. 65—77. *K.* — JAKAB LÁSZLÓ, Penészlek földrajzi nevei. MNyj. XIV. 79—85. *P.* — JAKAB LÁSZLÓ, Önböly földrajzi nevei. MNyj. XI, 79—81. *Ö.* — TÓTH KATALIN, Szalmatercs földrajzi nevei. MNyj. XI, 81—5. *Sz.* — IMRE SAMU, Felsőőr helynevei. MNy. II. (1940), 47—80. *F.*

JEGYZETEK

- [1] Vö. pl. A. K. MATVEEV: VoprJaz. 1965, 6, 5; G. E. KORYILOV: uo. 1967. 1, 122.
- [2] Vö. A. BACH, Deutsche Namenkunde II/1,1.
- [3] Vö. J. SCHNETZ, Flurnamenkunde. München 19521.
- [4] Pl. a II. Névtudományi Konferencia kiadványában, továbbá a SzTF. Tud. Közl. 1970. kötetében.
- [5] Vö. INCZEFI: SzTF. Tud. Közl. 1970. 101—113.
- [6] W. FLEISCHER, Zum Verhältniss von Name und Appellativum im Deutschen. Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschaft und Sprachwissenschaftliche Reihe 13 (1964), 369—78. BzN. 5 (1970) 1, 80.
- [7] i. m. II/2, 655 §.
- [8] Vö. MMNyR. I, 376.
- [9] Vö. INCZEFI: SzTF. Tud. Közl. 1970. 101—113.
- [10] A toponimiai kutatások útjai. Principi toponimiki. Szbornik 1964.
- [11] i. m. 12 kk.
- [12] KNIEZSA, Magyarország népei; GYÖRFFY, A magyar törzsi helynevek. Névtud. vizsg. 26—33; LÁSZLÓ, A honfoglaló magyar nép élete; MOÓR, A honfoglaló magyarság megtelepülése.
- [13] Vö. MELICH: MNy. 39, 265—80.
- [14] Vö. MARTINKÓ: Pais-Emlk. 191.
- [15] MMNyR. I, 221.
- [16] FÁBIÁN—SZATHMÁRI—TERESTYÉNI, Stíl. 220—1.
- [17] Vö. BACH, Deutsche Namenkunde I, 159, 498 §.
- [18] Vö. A. BACH I, 159 §; SZABÓ, A falurendszer kialakulása Magyarországon 135; SÍPOS: NyelvtudÉrt. 40, 327—9; INCZEFI: a II. Névtud. Konf. kiadványában.
- [19] Vö. D. BARTHA, Szóképzés 128; LACZKÓ: NyF. 49, 16.
- [20] Közl. REIZNER, Makó város története. Szeged, 1892, 125.
- [21] Uo. és a Csanádi Püspökség levéltárának irataiban,
- [22] Vö. INCZEFI: a II. Névtud. Konferencia kiadványa.
- [23] Vö. INCZEFI: a II. Névtud. Konferencia kiadványa.
- [24] GYÖRFFY: I, 297.
- [25] Vö. FÁBIÁN—SZATHMÁRI—TERESTYÉNI: i. m. 247.

- [26] MNny. II. 93—4.
 [27] A. BACH i. m. II/1, 89, 332, 333 §.
 [28] Uo. 334 §.
 [29] MIKLOSICH: PON., 118, 204, 121—2.
 [30] Vö. MMNyR. I, 396—7.
 [31] i. m.

МИКРОТОПОНИМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Г. Инцефи

Автор в своей работе определяет о разграничении круга состава названий, относящиеся к кругу микротопонимии и макротопонимии, что между ними существенных различий нет, а некоторое расхождение в характере двух типов названия, можно определить в ходе научного использования. Он потом анализирует информацию топонимов относительно местности, которая может быть реальной и исторической, но может быть и негативной: содержание названия исключает существования территории там с подобным характером. Название может содержать суженную негативную информацию, если его определяющий элемент суживает негативную информацию основного элемента (Nagyfa). После этого он пишет о таких типах названия, о которых до сих пор говорилось мало: спрягаемые формы глагола или предложения как географические названия; их группы: только спрягаемая форма глагола, часть предложения без названия указанной местности и группа названий с определяемыми элементами, намечающая географическое понятие. Кроме них автор говорит о названиях, содержащих языковые выражения уменьшения и ласкательности, о намеченных со знаком множественного числа, группы которых: без языковым указанием на владение или названия с указанием и на владение.

MIKROTOPONYMISCHE UNTERSUCHUNGEN

von. G Inczeffi

Der Verfasser befasst sich mit der Abgrenzung des im Bereich der Makrotoponymie und Mikrotoponymie gehörenden Namenschatzes, und stellt fest, dass es zwischen diesen keinen grundsätzlichen Unterschied gibt, nur im Charakter und wissenschaftlicher Verwendbarkeit besteht ein solcher. Dann analysiert er die auf das benannte Gebiet bezügliche Information; sie kann real und historisch, aber auch negativ sein: die Bedeutung der Namen schliesst das Bestehen eines Gebietes mit gleichem Charakter dort aus. Auch eine beschränkte negative Information kann irgendein Name enthalten, wenn das BW der ON die im GW bestehende negative Information beschränkt (Nagyfa=Grosser Baum). Dann befasst er sich mit Namentypen, die selten analysiert wurden: syntaktische Gruppen und Sätze als On; diminutive On und Namen mit Pluralendung.